

KÜLTÜR VE KÜLTÜREL COĞRAFİ GÖRÜNÜMÜN UNSURLARI
GENEL BEŞERİ ve EKONOMİK COĞRAFYA

Kültür nedir?

- **Kültür;**

Belirli bir zamanda belirli bir yerde yaşayan belirli bir grup insanın karakteristik *hayat tarzları mozaigidir*; aynı zamanda, onların hakim *değer ve inançlarını* ayırt eder ve tümünü kapsar.

- ✓ Zimolzak, C. E. & Stansfield, C. A. 1983. The Human Landscape/Geography and Culture. OHIO.

Kültür nedir?

- **Kültür;**

İnsanın doğa ile her alandaki etkileşiminin bir sonucu olarak ortaya çıkan beşeri faaliyetlerin bir ürünüdür.

✓ Tanrikulu, M. 2014. Coğrafya ve Kültür. Ankara: Edge Akademi Yayıncılık.

Kültür coğrafyasının inceleme konuları nelerdir?

- Kültür dinamiktir; her nesil miras olarak devraldığı kültürü değişime uğratarak ona yeni unsurlar ekler:

✓ *Kültür coğrafyası*, kültür grupları ve toplumun mekansal işleyişi bakımından, mekansal çeşitlilikleri incelemekte; dil, din, giyim-kuşam, müzik, gastronomi, mimari, ekonomi, yönetim ve diğer kültürel olguların bir yerden diğerine değişme veya aynı kalma yollarının tasvir ve analizi üzerinde durmaktadır.

- ✓ Tümertekin, E. ve Özgüç, N. 2011. *Beşeri Coğrafya/İnsan, Kültür, Mekan*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Kültür coğrafyasının inceleme konuları nelerdir?

- *Kültür kavramının coğrafi sorunlara uygulanması konusunun çekirdeğini birbiriyle ilişkili altı ana kavram oluşturmaktadır:*
 - ✓ *Kültürel coğrafi görünüm (kültürel mekan)*
 - ✓ *Kültürel ekoloji*
 - ✓ *Kültürel yayılma*
 - ✓ *Kültürel coğrafi geçmiş*
 - ✓ *Kültürel bütünleşme*
 - ✓ *Kültür bölgeleri*
- ✓ Tümertekin, E. ve Özgüç, N. 2011. Beşeri Coğrafya/İnsan, Kültür, Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Coğrafya bilim insanlarının kültüre olan bakış açıları nasıldır?

• Coğrafyacıların kültüre olan bakış açıları, antropologlar, tarihçiler ve sosyologlar gibi sosyal ve beşeri bilim insanlarının bakış açıları ile örtüşebilmektedir :

- ✓ *Kültürel coğrafyacıları, kültürü inceleyen diğer bilim insanlarından ayıran odak noktası, **kültürün ve toplumların mekansal farklılıkları ve fonksiyonları** ile olan ilgileridir.*
- ✓ *Coğrafyacılar, fikirlerin, tekniklerin ve diğer değişim ajanları ve unsurlarının, yeniliğin meydana geldiği **kültür ocağından** başka alanlara nasıl yayıldığı ile ilgilenir; kültürdeki mekansal kalıpların ortaya çıkardığı soruları açıklığa kavuşturmaya çalışır.*
- ✓ *Tümertekin, E. ve Özgüç, N. 2011. Beşeri Coğrafya/İnsan, Kültür, Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.*

Kültür bölgeleri nasıl ortaya çıkmıştır?

- Dünyanın kültür bölgeleri, insanlar arasındaki temas ve iletişimin sonucunda ortaya çıkmıştır; bu bölgeler, *kültürel yayılmanın* –fikirler, yenilikler ve davranışların– mekansal yayılmasının ürünüdür.
- ✓ *Kültürel yayılma* olayı, insanların, malların ve fikirlerin taşınması yoluyla; *genişleme* ve *yeniden yerleşim (sıçrama)* şeklinde gerçekleşmektedir.
- ✓ Tümertekin, E. ve Özgüç, N. 2011. Beşeri Coğrafya/İnsan, Kültür, Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Zaman-mesafe bozulması ne anlama gelmektedir?

- Bir fikrin yenilik merkezinden çıkıp yayılması, bir havuza taş atmaya benzetilebilir; sudaki birbirini izleyen halkalar, fikri zaman içinde benimseyen birbirini izleyen alanları temsil etmektedir:

✓ *Mesafenin bozucu etkisi*

Havuza atılan taşın düştüğü noktadan itibaren, halkaların giderek zayıflayan şekilde etrafa yayıldığı görülür; kültürel yeniliklerin benimsenmesinde de mesafeyle birlikte azalma görülmektedir.

Bir yenilik, en çok çıkış noktasına en yakın olan yerde kabul görecektir.

- ✓ Tümertekin, E. ve Özgüç, N. 2011. Beşeri Coğrafya/İnsan, Kültür, Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Zaman-mesafe bozulması ne anlama gelmektedir?

- Bir fikrin yenilik merkezinden çıkıp yayılması, bir havuza taş atmaya benzetilebilir; sudaki birbirini izleyen halkalar, fikri zaman içinde benimseyen birbirini izleyen alanları temsil etmektedir:

✓ *Zamanın bozucu etkisi*

Zamanın bozucu etkisi, kültürel yayılmada bir diğer faktördür; yeniliklerin etrafa yayılması, gittikçe daha uzun zaman alır.

Benimsenmenin mesafe ile birlikte azalması kadar, zamanla da azalması söz konusudur.

- ✓ Tümertekin, E. ve Özgüç, N. 2011. Beşeri Coğrafya/İnsan, Kültür, Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Kültürel bozulma nedir?

- *Kültürel değişimler* küçük ve önemsiz değişimlerden başlayıp, farklı bir kültür tarafından tamamen asimile edilmeye kadar varan çok çeşitli ölçeklerde meydana gelebilirler:

✓ *Yozlaşma*

- Biri teknolojik olarak daha geri durumda bulunan iki farklı kültür arasında, daha iyi durumda olana uyum sağlamanın ağır bastığı bir karşılıklı etkilenme söz konusudur; bu eşitsiz etkileşim, çoğu kez değişim veya uyum sağlama sürecinde olan grubun geleneksel kültürünün parçalanmasına yol açabilmektedir.
- Örneğin; Eskimo taş devri kültürü, 20. yüzyıl başlarında batılı sanayi toplumu kültürüyle karşı karşıya gelerek, kaçınılmaz ve sürekli bir şekilde değişime uğramıştır.

- ✓ Tümertekin, E. ve Özgüç, N. 2011. Beşeri Coğrafya/İnsan, Kültür, Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Eskimo çocukları

Fotoğraf: Tamer YILMAZ

Eskimo çocukları geçmişlerini hatırlamıyor. Balina avcısı dedelerini, Igloo evlerde yaşanan günleri, bir tek davulla yapılan müzikleri bilmiyor.

Onlar giyimleriyle, müzikleriyle, basket potasına attıkları smaçlarıyla, her şeyleriyle Amerikalılar. Genç Eskimo kuşağı Amerikan tarzı yaşamı seçerek yollarını belirlemiştir.

Onlar genç, hatırlamayabilirler. Ya bir önceki kuşak?

Onlar geçmişe daha yakın oldukları halde hafızalarındaki o bölümü silip atmışlar sanki. Kimisi Amerikalı olmaktan mutlu, kimisi ise mutsuzluğunu alkol ile örtmeye çalışıyor.

Yaşlı kuşak ALASKA ABD

Fotoğraf: Tamer YILMAZ

Bir dönemlerin avcı Eskimolarının yerini artık yüksek kalorili besin, alkol ve hareketsiz yaşamla iç içe olan, şişman ve kaygılı bir nesil almıştır.

Kültürel ekoloji nedir?

• *Kültürler, çevre ile etkileşim halindedir; coğrafyacı kültürdeki çeşitlilikleri anlamak için bu etkileşimi incelemek durumundadır. Böyle bir inceleme kültürel ekoloji adını almaktadır.*

- *Kültürel ekoloji, insan ve çevrenin birbirleri üzerinde etki kurduğu çift yönlü bir sokaktır:*

Kültürler ile fiziki çevre arasındaki sebep ve sonuç ilişkisinin incelenmesi, kültürel ekolojinin konusudur; kültürel ekoloji, çevrenin kültür üzerindeki etkisi ve insanın, kültür yoluyla ekosistem üzerindeki etkisini incelemektedir.

✓ *Fiziki çevre*

- *Her kültür grubu ve geliştirdiği hayat tarzı, fiziki çevrenin bir parçasını işgal etmektedir; Fiziki çevre, iklim, arazi, toprak, doğal bitki örtüsü ve yaban hayatını kapsamaktadır.*

- ✓ Tümertekin, E. ve Özgüç, N. 2011. Beşeri Coğrafya/İnsan, Kültür, Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Beşeri coğrafyacıların insan ile yer arasındaki mekansal etkileşim üzerine geliştirdikleri bakış açıları nelerdir?

- *Çoğu beşeri coğrafyacıya göre; karmaşık insan-çevre ilişkisinin değerinin iyi anlaşılması, yirminci yüzyıl sonlarının aydın insanı için önemli bir bilgilenmedir:*

- *Beşeri coğrafyacılar uzun yıllar boyunca, insanla yer arasındaki mekansal etkileşim üzerine, çeşitli fikir akımları ortaya koymuşlardır:*

- ✓ *Bu akımlar; çevreci determinizm, posibilizm, çevresel algı ve dünyayı değiştiren insan başlıkları altında kategorize edilmektedir.*

- ✓ Tümertekin, E. ve Özgüç, N. 2011. Beşeri Coğrafya/İnsan, Kültür, Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Çevresel algı nedir?

- Her insanın fiziki çevre hakkında zihinsel imajları vardır ve bu imajlar, belirli bir grup içinde geniş ölçüde paylaşılmaktadır; bu tür zihinsel imajları tasvir etmek üzere, coğrafyacılardan **çevresel algı** terimi kullanılmaktadır:

- Farklı kültür grupları, aynı afetlere değişik tepki göstermektedir.
Örneğin; bazı toplumlara göre, afetler, teknoloji yoluyla kontrol edilebilen doğa olaylarıdır.

- Farklı kültürler, çevrelerindeki doğal kaynaklara oldukça farklı davranmaktadır.

Örneğin; Güney veya Doğu Asyalılar için kötü drenajı olan arazi potansiyel pirinç tarlası olarak görülmekte; aynı arazi Amerikalılar için av ve rekreasyon alanları olarak değer taşımaktadır.

Kanada korucuları KANADA

Fotoğraf: Louie PALU NG

Arktik deniz ekosistemini destekleyen en kalın ve en eski çok yıllık buz tabakasında son otuz yılda yaşanan azalma oranı yüzde 95'leri aşmış durumdadır. Korucular, Arktik koşullarda hayatta kalma bilgilerini, Kanada ordusunun diğer üyeleriyle paylaşarak onlara avcılık, yön bulma ve buz mağaraları inşa etme gibi Inuit tekniklerini, genç nesile ise kısıtlı kaynaklarla varlıklarını sürdürme, avcılık becerileri, yiyecek tedariki ve kültürlerini koruma yöntemlerini kamp gezileri aracılığı ile öğretmektedir. Kamp gezilerinin ardındaki fikir, buz kalmasa da, 5 bin yılı aşkın süredir nesilden nesile aktarılan **inuit geleneklerinin** varlığını sürdürmesini sağlamaktır.

Kültürel bütünleşme nedir?

- *Kültürler ilişkisiz özellikler dizisi değildir:*

- ✓ *Kültürler, tüm parçalarının nedensel olarak birbirine uyduğu bütünleşmiş birimlerdir; kültürün bir yönünün dağılışını, diğer yönlerindeki mekansal çeşitlilikleri incelemeden anlamak imkansızdır.*

- ✓ *Örneğin; dinsel inancın, bir grubun seçim davranışını, yeme içme alışkanlıklarını, alışveriş kalıplarını, işini ve toplumsal durumunu etkileme potansiyeli bulunmaktadır; domuz eti yenmesini yasaklayan İslamiyet ve Musevilik dinlerinin, üyelerinin yeme içme ve alışveriş davranışlarını etkilemesi gibi.*

- ✓ Tümertekin, E. ve Özgüç, N. 2011. Beşeri Coğrafya/İnsan, Kültür, Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Kültürel coğrafi görünüm nedir?

- *Kültür gruplarının yeryüzüne yerleşirken yarattıkları yapay görünümdür:*
 - ✓ *Kültürler, kendi coğrafi görünümlerini, dünyanın kendilerine sağladığı hammaddelerle biçimlendirir.*
 - ✓ *Kültürel coğrafi görünüm, doğal coğrafi görünümün bir kültür grubu tarafından şekillendirilmesidir; kültür bir ajan, doğal alan bir aracı, kültürel coğrafi görünüm ise bir sonuçtur.*
- ✓ Sauer, C. O. 1963. The Morphology of Landscape. University of California Publications in Geography 2, 19-53.

Kültürel coğrafi görünüm nedir?

✓ *Kültürel coğrafi görünüm, kolektif olarak var oluşumuza, bir altyapı olarak hizmet etmek üzere, insanın değiştirdiği mekanların bir kompozisyonudur:*

✓ *Kültürel coğrafi görünüm, binalar, yollar ve tarlalar ve daha birçoklarından oluşurken, aynı zamanda algılanması çoğu kez çok kolay fakat tanımlanması güç olan elle tutulamaz bir nitelik, bir atmosfer veya tat, bir yer duygusu da taşımaktadır.*

Örneğin; geleneksel bir Güneydoğu Asya pazarının kokusu, manzarası, sesleri açıkça bellidir; fakat bu nitelikler ne harita üzerinde gösterilebilir, ne de bir başka nesnel yoldan başkalarıyla kıyaslanabilir.

✓ Jackson, J. B. 1984. Discovering the Vernacular Landscape. New Haven.

Kültürel coğrafi görünümün unsurları nelerdir?

- *Kültürel coğrafi görünümün tümü bir harita veya fotoğraf üzerinde yakalanamaz; bu kavram, gözde olduğu kadar zihindedir:*
- ✓ *Her tür bina, köprü, yol, şehrsel görünüm kültürel coğrafi görünümün egemen parçalarıdır, yapılar, bölgesel kültürü tanımlayan gözle görülür özellikler bütünlüğünü yaratır; fakat bunlar kültürel coğrafi görünümün tek parçaları değildir.*
- ✓ *Kültür coğrafyacıları, kültürel coğrafi görünümde, yollar, tarlalar ve insan faaliyetlerinin gözle görünür delilleri olan unsurları **maddi kültür**; bir yerin sesleri, kokusu, yasal ve hukuki sistemleri, dili, dini, paylaşılan değerleri gibi gözle görünmeyen, soyut, elle tutulamaz fakat ona karakterini veren özelliklerini **maddi olmayan kültür** olarak ayırmayı yararlı bulmaktadır.*
- ✓ Tümertekin, E. ve Özgüç, N. 2011. Beşeri Coğrafya/İnsan, Kültür, Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Kültür coğrafyacılarının coğrafi görünümün incelenmesini, coğrafyanın esas ilgi alanı olarak kabul etmesinin sebebi nedir?

• *Coğrafi görünüm kültürün aynasıdır:*

- ✓ *İnsanlığın temel unsurları –barınma, beslenme, giyinme ve eğlenme- kültürel coğrafi görünüme yansımaktadır; çoğu kez bir fotoğraftaki tek bir manzara, bu görüntünün dünyanın neresine ait olduğunu açığa çıkarabilir, mimari, giyim-kuşam, ulaşım araçları ve bu araçlarla taşınan mallar iyi bir tahmin yapılmasına yeterlidir.*
- ✓ *Kültürel coğrafi görünüm, kültürlerin kökeni, yayılması ve gelişmesi hakkındaki değerli kanıtları kendisinde saklar.*
- ✓ Tümertekin, E. ve Özgüç, N. 2011. Beşeri Coğrafya/İnsan, Kültür, Mekan. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Grönland balinası avcılığı ALASKA

Fotoğraf: Katie ORLINSKY NG

Alaska'da North Slope kıyısında yaşayan köylüler binlerce yıldır Grönland balinası avlamaktadır. Eti ve yağı iyi saklanırsa, tek bir balina tüm bir yerleşimi yılın büyük bölümü boyunca beslemeye yetmektedir.

Buz mahzeni ALASKA

Fotoğraf: Katie ORLINSKY NG

Grönland balinası etini saklama işlemi, geleneksel olarak permafrostta açılan buz mahzenlerinde yapılıyor. Bununla birlikte permafrost, öngörülenden çok daha hızlı eridikçe buz mahzenlerini de su basıyor. Geçmişte yılda birkaç santimetre eriyen permafrostun, şimdilerde birkaç hafta içinde aniden üç metreye kadar eridiği istikrarsız coğrafyalar keşfediliyor.

